

U Pope JOHN PAUL II

DA

U PASCAL MALNGIANG

PASCAL MALNGIANG

U POPE JOHN PAUL II

La pynmih da U
MR. W. ROSSMAN NONGKYNRIH

*KHARMALKI
SHILLONG-793001
MEGHALAYA
1985.*

With Ecclesiastical Approval

Sien shon banyngkong (1985)
5.000 kopi

La iasam ban die Paidbah da
Ka Publicity Committee
for the Papal Visit Shillong,

La Shon ha Ibani Printing Press
Jaiaw Lannsona Lane Shilloag :- 793002

Ia ka hok longtrai la tyngkai da u Nongthoh

NGA

TYRWA IEID IA KANE KA KOT

HA

KI PARA SAMLA SAMHOI

Katholik

KUM

U MAWNAM SAHKYNMAW

IA

U SNEM RAKHE BUROM IA KI SAMLA

1985

SHIKYNTIEN

Haba iohsngew ia ka khubor ba U Kpa Bakhuid, u Pope JOHN PAUL II, un wan jngoh ia kane ka Ri jong nginga la sngewskuin halade marwei marwei bad nga la kwah ban tip shaphang ka jingim bad ka jinglong jong u. Nga la pule bun tylli ki kot bad ki Makasin kiba iadei shaphang jong u. Don kiba la ai nam ia kum u "Super Star Pope" ne u "John Travolta jong u Mynsiem Bakhuid". Nga kubur bad kine ki jingainam jong ki khynnah samla kiba ia boi sha u da ka jingsngewburom bad ka jingsngewieid.

Mga la thoh ia kane ka kot biography barit, bunai pateng lem ha phi ki parari ia kaei kaba nga la lum thup nangne nangtai. Nga kyrmen ba kane ka jingtrei jong nga kan ai jingmyntoi bad kan nang pynrhem ia ka jingieid ka ba ngi la don lupa ia u Nongmihkhmat ha kane ka Juk.

Nga sngewnguh ia U Archbishop Hubert D' Rosario S.D.B.,D.D., uba la pynshlur bad u ba la noh lem ia u synniang ha ki sla ki ba bud. Nga sngewnguh ruh iau Rev. Fr. T. Resto, S.D.B.,V.G. uba la pule bad uba la pashat lem ha nga ia ki jingmut kiba kordor ha ka ba pynbang ia kane ka jingiathuhkhana. Wat la ki dap ki kam haduh shynrong khlieh, u Bro. N. Valery S.D.B. U Manager ka Don Bosco Press. u la leh shitom ban pynshon lem ia ka sop kaba itynnat. Khublei shibun ia phi. Ka jingsnegwnguh kaba khraw ka leit ruh sha u Bah F. Kharkongor. u trai Jong ka Ibani Press. uba la shon bad uba la jngoh hi ia ki proof sheets. Ka jingsbun bad ka jingkloi jong u ban iarap

ka long kaba ai mynsiem bad kaba pynshlur ia ngi ki nongthoh ba dang samla ban jam shaphrang khlem tieng. Ha kaba pynbeit lem ia ki proof sheets nga sngewdei ban pyn paw ruh ia ka jingsngewnguh jong nga ia u Bah Phillip Marwein, uba la pynleh shitom lem. Khublei shihajar nguh ia phi.

Ngam lah ban klet ruh ia ka Archdiocesan Organising Committee for the Papal Visit bad ia ka Publicity Committee kaba kynthup ia u Bah B.P. Domes, u Bah J.T. Lyngdoh bad u Prof. S.L. Marbaniang, kiba la tyrwa mon ban thied lut ia kine ki kot na nga bad ban die paidbah ia ki.

Nga pynpaw ia ka jingsngewieid jong nga ia i Pa bad i mei (Ki nongpynmih ia kane ka kot), ki hynmen ki para bad ki paralok parajor kiba la kyrkhu kyrdoh lem ia nga ba ngan koit ngan khlain bad ngan lah ban pynmih ia kane bad ia kiwei pat ki kot kiba bun. Nang iai synran lem ia nga ! Nga shaniah ha ka jingieid kaba tei.

Nga pdiang sngewbha ia kino kino ki jingai jingmut na phi ki nongpule ban nang kham pynbiang shuh shuh ia kiei kiei kiba duna.

KHUBLEI SHIBUN !

Kharmalki,
Shillong-793001
10.11.85

PASCAL MALNGIANG
(U Nongthoh)

PHONE : 3355

ARCHBISHOP'S HOUSE
Shillong - 793003
(Meghalaya)

Nga sngewkmen shikatdei eh ban iohi ba u Bah Pascal Malngiang u la thoh sa kane kawei pat ka kot shaphang ka Jingim jong U POPE JOHN PAUL II, u Nongsharai ba hakhliehduh jong ki Katholik ha satlak ka pyrthei, uban sa wanjngoh ia kane ka thain shatei Lam Mihngi ha u rymphang 4 tarik, 1986.

Ha kane ka kot, u Bah Pascal Malngiang u la kham pynpaw ia ka jinglong samla bad ia ki khim bad ki mawsiang kiba une u Pope u la dei ban iakynduh mynba ka Ri jong u ka dang shah khniot bor ha ki shipai Nazi-German kiba ban bein ia ka jingngeit bad ia ka jaitbynriew jong u. Kum u Samla u la don ia ka jingangnud, kumba baroh kiwei pat ki samla ki don. Ka jingangnud jong une u Pope ka la shongnongrim ym haka bor ne ka jingstad briew hynrei ha ka jingngei kaba skhem ha u Blei ha ka ktien u Blei, ha ki Sakramen, ha ka bor jong U Rosari Bakhuid bad ha ka jingtrei shitom khlem da tyngkai ialade.

Nga ngeit shkem ba kane ka jingim shaphang u Pope John Paul II, kan ai mynsiem ia bun ki khynnah bad ki samla ka Ri jong ngi ban bud ia ki nuksa jong une u Rangkynsai ha kaba im sngi na ka bynta ka Ri bad ka Jaitbynriew, naba kane ka long kaba kongsan. U Phadar Elias Hopewell Sohlia SDB (Bam

kwai ha iing u Blei), u la ong: "Ka ktien ka tei ia ka jaitbynriew!" Ha kane ka kot phin shem ia kata ba la sakhi da une u Pope.

Ha ka lynnong kaba khatduh la buh lang ia ki katto katne ki kyntien kyntu bad kynpham kiba pynpaw ia ka jingngeit jong u Pope ha ka longsamla samhoi. Nga ngeit skhem ba kane ka long kum kawei na ki dak ki shin ba ka Balang, lyngba ka shyntur jong u Petrus, ka pynpaw ia ka jingshaniah bad ia ka jingngeit ha ki Samla. Kane ka dei ban aibor ai mynsiem ia ki samla baroh, ha une u snem uba ka pyrthei satlak ka rakhe burom.

Nga ai][Khublei kitbok-kitrwiang bad nga kykhu-kyrdoh ia u Bah Pascal Maingiang ba un koit un khiah bad ba un nangpynmih shuh shuh ki kot ki ban tei ia ka Jaitbynriew bad ia ka Ri baroh kawei ruh. Nga kyntu ieid khatduh iawai ia phi ki nongpule ban sot ia ki bor mynsiem bapahuh na kane ka kot.

Shillong
1.11.85

HUBERT D' ROSARIO
S. D. B., D. D.
Archbishop of Shillong - Gauhati.

KI SKER

1

U POPE NA POLAND

2,00,000 ngut ki briew na kylleng ka pyrthei ki la ialum ha ka St. Peter's Square ha ka nongbah Rome, da ka jingangnud ban tip noh hi : Mano ban mih bujli ia u Pope John Paul I, uba la khlad noh khynd'at bnai hadien ba u la shimti ia kane ka kam ba radbah ban shakri ia ki paid u Blei satlak ka pyrthei.

Ka sngi nyngkong 16 tarik jong u Risaw 1978, ka la long ka sngi ha kaba ka pyrthei baroh kawei ki ka dang shu ap kmang ban ioh tip noh hi ia uta u ban sa shah jied.

Kyndit kynsan, ka atoskhana kaba la pynmih tang da ka tdem iong, ka la khlei da ka tdem lieh. Mar ia iohi ia kata, u paid byllien u la pyrta da ka jingkmen, namarba u tip ia ka jingmut jong kata ka tdem lieh, kaba pynbna ba la jied ia u Pope bathymmai,

Na ka rynsan hakhmat jong ki, la mih u Kardinal Felici ban pynbna ha ka pyrthei ia ka khubor. U la Pyrta jam : "*Habemus Papam*" (Ngi la ioh ia u Kpa Bakhuid bathymmai). Nangta u la kynnoh suki jai ia ka kyrteng jong u Pope thymmai "WOJTYLA" !

Wojtyla !" ka kyrteng kaba ym ju da kham ioh sngew koit ha Italy. U paid ba bun ba ialum hangta u la la kylli tohkit iwei na iwei pat : "U kyrteng uei ?

... U Dohiong ? ... " Hadien ahi jhang haba ka khu.

bor ka la par na Poland, bad ba ka kyrteng jong u ka Jung Karol Wojtyla, u paidbah u la sdang ban ia risa, ban ia kmen bad ban ia pyrta jam "Im slem u Kpa Bakhuid !"

Kumta hi, ki la pynnoh ia kawei ka jain bun rong na kata ka rynsan. Ka proseshon ka sdang ban kiew shata, hadien jong ki; Utei u Pope uba kaweh kti ia kita ki paid byllien kiba dang ia pyrta ieid ia u. Haba kata ka jirgrisa ka la thanda, u Pope thymmai u la sdang ban kren, U la kren ha ka ktien Italian:

"*Dilettissimi fratelli e sorelle*" (Ko hynmen ko para shynrang bad kynthei baieid eh).

Mar kumta hi, uta u paid byllien u la ia risa shaw da ka jingkmen. Ki la sngewshngain ba une u Pope thymmai la u long u nong Poland u nang u tip bha ia ka ktien ka thylljej jong ki.

"Baroh ngi dang ia sngewsih na ka daw ka jingkhlad noh jong u kpa baieid jong ngi, u Pope John Paul banyngkong". Mar ia iohsngew ia kita ki ktien, u paidbah u la ia risa biang.

Bad mynta ka sngi, ki Kardinal badonburom ki la jied ia u Bishop thymmai na ka bynta ka Nongbah Rome. Ki la khot ia u na ka Ri ka bajngai bak, hynrei kaba long ka ri kaba iajan barabor bad ka kynhun riewngeit kaba bat skhem triang ia ka jingngeit Kristan bad ia ki jinghikai pateng. Nga la tieng ban pdiang ia kane ka jingjied, hynrei nga la kubur da ka mynsiem kaba shngewrit bad kaba kohnguh ia ka Trai Kynrad bad da

kaba shaniah tylli tyllan ha ka Kmie Bakhuid Tam jong U, ka Maria Theisotti". Ha man la ki kyntien jong U, Ka jingrisa jynsur mynsiem ka bud na kita ki paid byllien.

"Mynta ka sngi, nga ieng hakhmat jong phi ban phla paidbah ia ka jingngeit, ka jingkyrmen bad ka jingshaniah jong ngi ha ka Kmie U Krist bad ka Kmie ka Balang, bad ban jam sha kawei pat ka bynta ka histori jong ka Balang, da ka jingiarap u Blei bad jong ki briew baroh shyarang bad kynthei ..."

Hadien ba u la dep kren ia kine ki kyntien, ki Paidbah kiba shongshit ha ka rwai ka siaw bad ka risa ka pyrta, ki la sngap ban ioh ia ka jingkyrkhu banyngkong na u. U Kpa Bakhuid, u Pope John Paul II, u la kyrkhu ia ka Nongbah Rome bad ia ka pyrthei da ka sur - rwai kaba Lang bad kaba sngewmyllung. Hadien kata, u la kner la ki kti sha ki paidbah bad u la jah sha lyndet kata ka tyngkong,

Ka kyrteng tynrai jong u Pope John Paul II ka long "Karol Wojtyla". La kha ia u Karol ha kawei ka ïng ka sem kaba duk ha ka nongrit Wadowice, ha Ri Poland, ha u Jymmang 18 tarik 1920. La Pynbaptis ia u ha ka ïngmane jong kata ka nongrit, ha u Jylliew 20 tarik, 1920. U Kpa jong u Karol, u la long u shipai, Ka kmie jong u pat ka la khlad noh ha ka por ba u dang dap tang khyndai snem. U Karol u la don tang kawei ka hynmen kynthei, ma ka ruh ka la khlad noh ha ka por ba ka dang rit. U hynmen jong u, u Edmund Wojtyla, u la pass ia ka kam doktor. Sniewbok ba u

ńe ruh u la khlad noh haba u dang ih bha ka jinglong samla ha u snem 1938. Hadien ba u Kpa jong u, u la shongthait kam, ki la ia mih noh na Wadowice bad ki la leit shong leit sah noh ha ka nongbah Krakow.

Ha ka por ba u dang khyllung, ka kmie jong u ka j ong r arwei mawei, "Une u khunlung un sa kylla u riewbeh riewhaiñ lashai lashisngi". Ki kmie baroh ki, ki ju sngew kumta ia la ki khun, hynrei ka kmie jong u Karol ka la iohi ngai shaphang jong u tangba kam nang ban ong.

U Karol, u la long kum kiwei pat ki khynnah. U Bogdaw Banas uwei na ki paralok khynnah jong u Karol, u la ong: "Nga tip ba un sa leit long Phadar shisien ka sngi wat la u ju bang ia ki jingialehkai biria bad kiwei pat ki jingialehkai sngewbha. Ym dei tang namar ba u ju sngewtynnat ban ialehkai kñia Mas, namar la jan baroh ki khynnah rit ki ju sngewtynnad ban leh ia kata. Ka kmie jong u ka la pynsuh khnang ia u kawei ka sopti phong ban kñia mas, nangta u ju kñia mas halor kawei ka miej kaba u la pynriam itynnat da kawei ka dur riewkhuid bad artylli ki mombati. Ma nga bad u para jong nga, ngi ju shakri mas ia u". U la pynkut da kaba phuhsamrkhie.

U Kardinal Sapicha jong ka Poland, u la iohi ia kaei kaei kaba kyrpang ha u Karol mynba u dang rit. Dei haba u Kardinal Sapicha u dang leit jngoh ia ka skul ha Wadowice ba u Karol, kum u khynnah rit, u la ieng ban kren pdiang-burom ia u Kardinal. U Kardinal u la kylli ha u Parish Priest, "Une u khynnah u kwah ban long lyngdoh ne em hadien habud"?

2

HAPOH KA JING BANBEIN

Ki la long ki sngi kiba jwat na ka bynta ki nong Poland katba ki dang shah synshar ha ki German—Nazi. Ka jinglaitluid ka dang jngai na ki, namarba ka jingdon bor ka long ka hok. Dei ha kum kine ki sngi ba u Karol u la leit poi sha Krakow bad la u kpa ha u snem 1938.

Dang nyngkong, u Karol u la trei kum u nongsumar ia ki kali kiba kit mawshun sha ki karkhana. Hadien kata, u la leit trei kum u nongpynkhuid ia ki pipa pynkhluit um ba la khot ki Boiler. Ka kamram jong u ka long ba un kit khia ba ki syntiam kin ym lang ha kine ki pipa, namarba kata ka pyndum ia ka bor pynkhluit um.

Dei ha kine ki snem jong ka jinglong samla ba u Karol u la long u riewdkhot jong ka seng duwai Rosari lang ba la khot "The Living Rosary" ha ka Parish jong u, ha Debnicki, kaba don ha Krakow. Ki dkhot jong kane ka seng duwai Rosari long ki ja iakynduh lang shisien shitaiew ban ia duwai shitrhem ia u Rosari bakhuid, ban ia poson ia phylliew jingmut bad ban ioh ki jinghikai shaphang u Jisu, ka jingngeit Katholik bad kiwei de ki mat kiba ia dei bad ka jingim Kristan bashisha.

Ki German, hapoh ka jingialam jong u Adolf Hitler, ki la banbein ia ka jinglaitluid ka niam ka rukom, ka longbriew manbriew bad ka kolshor jong ki briew

bapher kiba shah jop ha ki. Ka Ri Poland ruh, kaba la shah jop ha u Hitler, ka la ngop ha ki jingpyrkhing kiba shar-rukom. Ki riew-ieit-ri kiba hap ha, kum kine ki tyrsim ki la dei ban iaksaid dohim dohiap ban ialeh katba don ei, la i buit i bor ban pynneh pynsah ia ka ki dustur, ki riti bad ia la ka jong ka ktien ka thylliej.

Khnang ban pynsah ia ka ktien ka thylliej, ka Literashor bad ka kolshor la jong u Karol bad ki paralok jong u, ki la pynlong ia ki kynja jingialehkai pynsngewbha. Lyngba kine ki jingialehkai kiba ki la pynlong ha kino ma ki thliew ing bad ki kyndong kynshrot, u Karol bad ki lok jong u, ki la shim ia ki mat ialehkai jong ki na ki jingthoh, ki poitri bad ki drama rim kiba kren shaphang ka jaitbynriew la jong. Khnang ba ki longdien kin ym bakla ha ka kynnoh ktien, kine ki nongialehkai ki la pyrshang katlah katiai ban kren bad kynnoh bha ia ki ktien - kum ban ri kyndong ia ka jingsotti jong ka. Kane ka jingleh jong kine ki samla ka la iarap shibun ban pynneh pynsah bad ban pynkiew rasong ia ka ktien ka thylliej, ka litereshor bad ka kolshor kaba shah ban beiñ ha ki mynder.

La u Karol u leit bylla sngi, u ju iashim bynta pat ha ki kam ki jam jong ka Parish jong u. Haba ki German ki la kem ia ki lyngdoh bad phah ia ki sha ki phatok ban pyniap ia ki baroh, u Karol u la angnud eh ban shim ia ka jaka jong ki. U Karol u ju leit man ka [illegible] sha [illegible] ban ioh bynta ha ka Mas Bakhuid, bad kumjuh ruh u ju leit ban duwai [illegible] ka duwai da ka [illegible] ngeh ia ka khlieh hukum u Kynrad.

Khnang [illegible] barobh ka jingsynshar jong ki German [illegible] ki la jong ki snei jong ka jingtrem [illegible] ka [illegible] mynsiem na ka bynta ki briew baroh ka [illegible] ka long kaba duna. Ym la don ba lah ban [illegible] u mih na Ing mynstep janmiet un dang wan [illegible] un dang jabynduh, hiang bad la ki jong ki [illegible] sem. Ha kano kano ka por ki dei ban long [illegible] khroh ba ioh wan sung ki shipai German [illegible] Ing jong ki bad kin ialam noh iano iano na Ing. [illegible] Ri baroh kawei ka dum ngiew da ki snem. Ka [illegible] jingiaisih, jingiashun iapen, bad ka jingthrang kput ka nang krih ha ki samla samhoi bad ki khynnah [illegible] bad kynthei. Wat ki khynnah rit ruh ki [illegible] iohlad ha kawei ka sngi ban pyahiar kput ia ka [illegible] pyniap bein khlem daw jong ki Nazi ia ki kmie [illegible] ne ki hynmen ki para jong ki.

Dei ha kum kine ki por, ba u kpa jong u Karol u la khlad noh kyndit kynsan ha u snem 1941, bad la [illegible] ia u ha ka dong Rakowicki jong ka nongbah Krakow. U khunswet ha ka khim-shano un phai ?

Khyndiat por hadien ka jingkhlad noh jong u kpa jong u, u Karol u la pynbeit bad u Kardinal Adam Stefan Sapieha (1867-1951), u Archbishop jong ka Krakow [illegible] lyngba u Phadar Figlewicz ban leit khreh Theology [illegible] long u lyngdoh jong u Blei. U Archbishop Sapieha [illegible] la bthah ia u Karol ban leit iakynduh ia u Phadar [illegible] u Phadar Piwowarczyk. Une u la buh ia u Karol [illegible] khreh ia ka philosophy [illegible] ka jingiumar [illegible] u Phadar K. Klosak.

U Karol u khlem iathuh briew shaphang kane ka jingpynbeit namar ka jingtieng ioh tip nob ki German-Nazi kiba la khang pyrshah ia ki seminari baroh. Ka jingthmu jong kine ki nongbanbein ka la long ban pynjulor bad pynirein ia ka Balang kaba long ka tlong jong ki bor mynsiem baroh jong ki nong Poland bariewblei.

U Karol u la sdang ia kane ka jingkhreh bajlan bad bajalani khlem da tip mano maro ruh. U la sdang ia ka jingkhreh Philosophi da kaba pule hi ia ki kot ki ba iadei bad kaba ioh jingiarap thohmut thohmat na ki Prophesor. Ha kane ka por ym don seminari. Kumta ia ki jinghikai ban poi sha ka kyrdan lyngdoh, la shu bsiap ha ki rukom kiba rieh. Ki samla kiba kwah ban pule ban long lyngdoh, ki la dei ban shong ban sah hi ha shnong bad ban leh kum ki nongtrei jong ki lyngdoh. U Karol um shym leh kumta. Mynsngi mynsngi u la leit trei ha ki karkhana bad mynmiet u la ioh ia ki jinghikai Philosophi kiba leng ka kyrdon sha ka Thioloji.

Dei ha kane ka por ba u Karol u la shah lymbub ha ka kali shipai katba u dang leit trei ha kawei ka step. Kata ka la jia ha ki surok ha ka dong Konopnicka. Namarba ym don jaka ba la thaw kyrpang ia ki nongiaid kjat u Karol ula iaid kiar bha ia ki Kali Kawei ka kali shipai ka la shu lymbub ia u nadien bad u la siedsha ka nala kaba don hajan hangta. Ki briew ki la rah ia u sha ka Hospital kaba don hajan. Hadien bun bun kynta u Karol u la kyndit tip briew bad u la sdang ban sngewthuh ia ka jingpang ha ka khlieh jong u.

Ka 6 tarik u Naitar 1944, ka la long ka sngi ba ki ba syier haduh katta katta ia ki nongshongshnong jong ka nongbob Krakow baroh kawei. Ki shipai German Nazi ki la wan rung sha ka nongbah da ka kynhun, ki la patan ia ki shynrang na ki iing jong ki shabar ki la bom bad ki siat pyniap ruh katto katne ngut ki briew. Ka daw ka long ba ki wan khang kdong ioh don kiba lum tiar ialeh pyrshah ha kita ki dong.

Ha kata ka sngi u Karol u la don ha la ka jong ka kamra baroh shi step Kumno re, u la mih noh na la iing shuwa ba kita ki jingsniew kin wan urlong, namarba phah khot u Archbishop uba kwah ia kita ki samla ban shong noh ha ka iing jong u bad ban pyndep ia ki kot ki sla jong ki nangta. U Archbishop u la leh ruh ia kane na ka daw ba ki shipai ka Russia ki la jan rung ban jop ia ka Poland. U sngew ba ka long kaba kham bha lada kin iadon lang hapoh kawei ka tnum.

Kum ka jingiada na ki German kiba lah ban wan rung ha kano kano ka por ban wad ia u Karol uba la shu jah na ka trei ka ktah ha Karkhana, u Archbishop u la ai ha u bad ki paralok jong u ba kin ia phong noh da ki sutan kum ki phadar. Kumta khlem kino kino ki jinglehniam lehrukom kita ki samla ki la ia phong ia kita ki sutan. U Karol u la sngew ialade thik kum u Phadar. Ban iada khambha ia ki, u Archbishop u la pynioh ruh ia ki dulir bapher kiba ki donkam.

Ha kane ka ïng khïeh Philosophi, u Karol bad ki lok jong u ki ia khie thiah hynriew baje mynstep. Hadien ba ki la saitkhmat, ki leit sha lingmane ban pynson shiteng kynta, bud sa ka Mas bakhuid ha ka ba u Archbishop hi dalade u ju knia jan man la ka sngi lang bad ki. Hadien ka Mas, ki ia dihsha step bad hadien ba ki ia lait por khyndiat ki sdang sa ia ki jingkhreh jong ki.

U Phadar rangbah nong-umar jong ki, u la long u Archbishop da lade hi. U la tyrpeng ha lade hi ia kane ka jingbahkhlieh na ki daw ka jingsyier ka saitkhmat sima ha kata ka por.

Ha ka por shiteng sngi ki ia bam ia dih, hadien kata ka bud ki por shongthait ki jinglong jngoh ia u Jisu ha ka Sakramen Bakhuid tam ka duwan, hadien kata ki sa leit ban khrehkot.

Ha ka 16 tarik u Kyllalyngkot 1945, ki liengsuin thma ka Russia ki la sdang ban paw ha ka dongdit jong ka Ri Poland, ki la ther tyngeh da ki bom ban beh krad noh ia ki German nangta Ki German ruh haba ki lohi ba kim lah ban bat jubor shuh ia ka Poland, ki la khreh ban mih noh nangta. Ki la lum la lang ia ki kot bakordor baroh, ki dulir, bad ki mar kiba i kordor. Ha kata hi ka miet ki shipai Russia ki la wan rung sha ka nongbah Krakow ban pyllait im ia ki nong Poland.

Ki shipai Russia baeyngkong ki la poi bad ki la rung sha ka jaka rieh jong ki ha kata ka premmier. U Karol bad ki parsiok jong u ki la aibam aidih bad leh bha

la ki. Ka long ka jingkmen kaba ym lah nujor [illegible] shem ba ki la laitluid khatduh khatwai na ki [illegible] bih jong ki shipai German.

Hadien ba ki German ki la mih noh na Poland, ki wei pat ki samla bad ki rangbah ki la wan ban ia synrop lang bad ki ha kaba khreh kot na ka bynta ka jinglong lyngdoh. Hapdeng kita la don uwei u doktor uba kyrteng u Dr Staszek Kownacki bad uwei U nukitiar U Dr. Stanislaw Stomma. La buh ia u Phader Kozlowski ban long u Rector jong ki.

Ki jingkhreh ki la nangiaid shaid shi-shaid bad u Karol u la poi shaduh ka snem balai jong ka Theoloji. Ki paralok jong u ki ju kynmaw ieid kumno ba u Karol u buh dak ha manla ki sla kot J+M (U Jisu bad ka Maria) ne OAMDG (Baroh kiei kiei na ka bynta ka burom bakhraw jong u Blei) ne kiwei pat ki dak ban pynkynmaw ia u ia ka thong kaba u angnud ban shakri tang ia u Blei.

Ha ka por ba u lait pat, u ju iarap ha kaba pynbeit ia ki kamra bad ki kot ki sla jong ka Skulbah kaba la shah leh ijot ha ki shipai German.

Ha u snem 1946, U Archbishop Sapieha u la ioh ia ka kyrdan Kardinal. Ka la long ka sagi jong ka jingkmen ka bakhraw na ka bynta ki nong Poland baroh. Ka dak jong ka jingkhein burom jong ka Balang kmie ia ka jingkhein jong ka Poland ha kaba [illegible] la ka jingngeit.

La kyntang Lyngdoh ia U Karol Wojtylla ha ka shi tarik u Naiwieng 1946, ha ka ingmane barit jong u Kardinal Sapieha. Ka la long ka sngi kaba khriat Ym da bun briew eh na ka bynta ka jingkyntang Lyngdoh ia u. Ha ka sngi kaba bud u la Kñja Mas nyngkong ha ka ingmane rit jong U Leonard Bakhuid.

Hadien ba la kyntang Lyngdoh ia u, u Kardinal u la phah ia u sha Rome ban khreh pyntbit shuh shuh ha ka liang ka Thioloji. Dei ha kane ka por ba u la bam shngiam ia ka jingitynnat ka jaka jong ka Balang kmie. "Ngam lah ban shu thoh tang shikyntien arkynrien shaphang ka jingiohi jong nga ia ka nongbah Rome," u la thoh sha ka Mrs. Szbocka sha Poland. "Don bun kiei kiei ki jingphylla kiba tei ia u briew man ka khyllipmat."

Ha u Naitung u snem 1947, u la leit sheng sawdong ka ri Europe da ka jingbei pisa jong u Kardinal. U la leit sha France, Belgium bad sha Holland ban peit thuh ia ki rukom treikam jong ki Mishonari ha ki tei ki thain

Ar snem hadien u la poi biang sha ka Ri kaba u ieid ka Poland.

3

U NONGSHARAI BAJEMNUD

Haba U Phadar Karol u la wanphai biang, [illegible] rympei, u Kardinal u la phah ia u sha kawei ka [illegible] kaba Pajih bha na sor ha Niegowic. Ki paralok jong u ki la kren khohnioh kumne: "Kumno u phah ia phi sha kum katei ka nongkyndong, hadien ba phi la joh ia ka khusnam doktor ha ka theoloji? [illegible] phi long u briew uba bun sap".

U Phadar Karol, u shu rkhie khlem ai nia ei ei.

Ka Parish Niegowic ka long kaba rit bad [illegible] dong bha. Ka ling ha kaba u shong u [illegible] yn [illegible] lait (light) ka don kawei ka pung um ha kyrpang [illegible] kper syntiew hakhmat bad ka kper soh [illegible], ki [illegible] ruh ki masi ki blang bad ki syiar ki [illegible] bapahuh ba la ri la sumar hangta. U Karol u la [illegible] trei hapoh ka jingpyniaid jong uwei u lyngdoh uba [illegible] kham tymmen bad kham shemphang.

Mynstep u knia mas, u sngap phls, u [illegible] leit hikai kotniam sha ka skul jong ka Parish. [illegible] sngi pat u ju leit jngoh ia ki bapang badonkam. [illegible] u hi u ong: "Ki briew ki wan rung uwei [illegible] pat, khamtam eh ki khynnah bad ki samla [illegible] ba wan pan kot kylliang, ne kiba wan tang [illegible] lakren iakhana".

Ha ka por shuwa ka Krismas u ju [illegible] ki khynnah sawdong kyllong, ha [illegible] [illegible] tyrkhu ia ki ting ki sem bad [illegible]

mas ïa la ki parabangeit. Ha ka por Len pat u ïa pynkeit ïa la ka por ha kaba shong ha ka syndur jingphia naduh dang step haduh ban da miet ban map, ban seng bad kyntu bad ban pynthymmai ïa ka jingngeit Katholik jong ki briew ka parish jong u.

Shisnem hadien ba U Phadar Karol u la sah ha ka Psrish Niegowic, u Kardinal u la pynkynriah ïa u sha kawei na ki Parish ha ka Nongbah Krakow.

La u Phadar Karol u bunkam ha kaba sharai ïa u paid u Blei, u ioh por pat ruh ban leit kiew lum, ban leit king lieng bad ban ïaleitkai bad ki lok ki jor.

Ha kawei ka sngi, tang arngut hi, U Phadar Karol bad U Phadar Mieczyslaw Malinski ki la iarai ban ïa leit kiew ïa ki lum Beskids kiba don shathie na ka nongbah Krakow. Ka long ka sngi pyrem kaba khuid khlir khlir ka bneng. Ki la iamih ban leit nyngkong sha Prehyba. Ki la kiew ïa ki thiep bakynjang bad ki la nguid ïa ka jingithiang ka mariang. Ynda ki la ïapoi ha kliar, U Karol bad u paralok jong u ki la dem khohsiew ban duwa ainguh ïa U Blei na ka bynta ka jingbha jong u.

Ka premmiet ka la wan lap ïa ki shen, bad ki la dei ban ïaleit wad jingbasa ha ka nongrit kaba don hangta hajan. U Karol bad u Malinski ki la leit rung sha kawei ka ïing Parish kaba don hangta.

U Parish Priest u la lyngngoh ngain ban iohi ïa ki ne arngut ki Phadar ba ki wan miet wan jong ha ka ba pynkmen bynsngewbha ïalade. Kine arngut ki samla ki la pdiang ïa ki khlem kyntoh jong uta u Parish

priest khlem da tuhhud, hynrei ki la kmen eh [illegible] ki la iohjaka ban thiah ban dom. Kim tieng kim riel [illegible] iano raba ki leh ia ka babha.

Ha kawei pat ka por, u Phadar Karol Wojtyla u la [illegible] shikynhun ki samla pule ban leit kai shaior ki lum [illegible] ang jong ka Poland. Kine ki samla ki ju khot [illegible] ia u "Wujek" kaba mut "Mama". Kine ki samla [illegible] ju biria bad ki ju ialehkai ruh bad u, hynrei ki [illegible] ia kine kiei kiei baroh da kaba burom ieid ia u. [illegible] da ki la poi sha kino ma ki jaka ba kham kynjah [illegible] ju lum lang ia ki ban duwai ia u Rosari bakhuid, ban iarwai lang bad ban knia Mas na ka bynta jong ki man la ka sngi. Kine ki jingleit kai da ka kjat shaior ki lum ka ju shim por teng teng wat ar taiew ruh.

Ki rukom leh kmen leh sngewbha jong u Phadar Karol ki la long kiba pher. U ju sngewtynnat ban leit bamkhaw shaior ki lum Beskids, ne leit king lieng ha ki wah bah Brdza bad Czarna Hancza, hynrei um ju dub pat ka por ban duwai, ban puson bad ban iatai ia ki mat kiba iadei bad ka jingngeit Katholik.

Kum U Bishop ruh u ju sngewtynnat eh ka leit kai kumne shaior ki lum, ban don hapneh ka mei mariang. Ha kawei ka sngi, u Bishop Karol u ba spain ialade da ki [illegible] lada na ka ior. U la iakynduh nguk ia uwei u briew ha ranab kine ki lum. Uta u briew u la kylli: "Phi trei phi ktah aiu?"

"U Bishop Karol u la jubab: "Nga dei u Bishop." Uta u briew da kaba phuhsamrkhie, khlem [illegible]

u la ong: 'Lada phi dei u Bishop, manga nga dei u Pope". U Bishop Karol u la shu rkhie khlem ong ei ei.

Ha kawei pat ka sien, katba ki dang leit kumne, shalor ki lum, U Bishop Karol bad ki khynnah samla jong u ki la leit rung sha kawei ka hospital. Ki la leit ban jngoh ia kawei ka nong Amerika kaba la dkoh ka kjat namarba ka la kum khylliah ha kata ka jingleitkai lum. Kita ki samla ki la rwai ban pyntngen ia ka. Dei tad ynda ki la leit noh ba kata ka briew ka la tip ba uta u rangbah u ba tem ia ka guiter u dei pynban U Bishop Karol Wojtyla.

Ha u snem 1953, la phah ia u Phadar Karol ban hikai ha ka Theological Seminari ha Krakow bad ha ka Skul bah Katholic University ha Lublin (kaba pajih kumba 150 mer na Krakow). U Phadar Karol u la sah ha Krakow bad u la leit shata khlem pep man ki teng kiba u dei ban hikai.

Nalor ka jingbunkam jong u ha kaba pynkhreh ia ki jinghikai, u Karol u la long ruh u nongthoh poitri ba tbit. Ha u snem 1950 u la phah shon artylli ki Poim jong u ha ka kot khubor Tygodnik Poswzechny. Kine ki poim ki ia syriemdur bha bad ki poim u Nowwid, uwei na ki poit ba bang tam jong ka Ri Poland. Ki poim jong u ki long ha ka dur ka dar ki mat pusom shaphang ki jingjylliew ka long briew manbriew bad kiei kiei kiba shabar na ka longmet longsnam.

U Phadar Karol u la long ruh ha ka juh ka por u Nongialap ritrit bad u nongkren babang ktien. Ki samla samhoi ki ju sngewtynnat eh ban ioh ia u kum u nongkyrpham ha ki jingialang jong ki.

4

U BISHOP KAROL WOJTYLA

U Bishop Stanislaw Rospond uba dei hapoh ka jylla. niam Kraków u la khlad noh ha ka lyiur u snem 1958, bad la jied ia u Phadar Karol kum u Bishop ban mih bujli ia u, ha ka 4 tarik u Naitung u juh u snem.

U Phadar Karol u la iohi ia kane ka khubor ba la kyntiew ia u sha ka kyrdan Bishop katba u dang leit ban ialam kai ia ki samla ka Parish Rabka, sha ki lum bakynjang ka Poland.

La kyntang Bishop ia u ha Wawel ha u Nailur 28 tarik da u Archbishop Baziak U Arch Bishop Kominek jong ka Wroclaw bad u Bishop Jap jong ka Opole. "U paid babun u la jalum lang ha ka Jingmane ban sakhi ia kata ka kam bah.

Ha ka jinglehniam, la pule ia ka shithi na U Kpa Bakhuid, ba la jied ia U Phadar Karol Wojtyla ban long Bishop. - Hadien kata u 'nongpyn kyntang, kata U Archbishop, U kylli jingkylli ia u:

"Ngi kylli ia phi, ko para baieid, da ka jingieid ka bashisha: Hato phi long uba la kloi ban aiti ia ka la ka jingnang jingstad, katba phi don ei ia i bulit bor, ban khreh sani bad ban hikai ia ka Jingthoh Bakhuid?"

U Phadar Karol u la jubab: "Nga angnud da ka dohnud jong nga baroh ban long uba kohnguh ha kiei kiei baroh"

"Hato ka long ka ingthmu jong phi, ba phin ailem ha kiwei ia kaei kaba phi la ioh na ka Jingthoh Bakhuid da ka ktien bad ka nuksa jong phi ha ki briew baroh ?" "Hooid!" U la jubab.

Nangta bud sa ki jingkylli bad ki jubab halor ki mat kiba iadei bad ka jingbat triang ia ki jinghikai jong ki Kpa Balang, ka jingkohnguh ia U kpa bakhuid bad ka jingpynlut por ha ka ba hikai ia ki hok, ka jingieid Blei bad ka jingieid sngewlem ia ki briew. Hadien kata U Archbishop u duwai:

To U Blei Trai Kynrad Un theh sei ha phi ia kine bad kiwei pat ki jingaiei, Un iada bad Un pynkhlain bor ia phi ha kiei kiei kiba bha".

Hadien kata u Archbishop u kylli shuh shuh ia u shahkyntang la u ngeit ha ka Trinity Bakhuid, ha ka Balang Katholik, Bd. Ka jingmihpat, bad ka jingpynpaw ha ka Jutang Barim bad Bathymmai. Khatduh iawai u pynkut:" To U Blei Trai Kynrad Un nang pynroi ia kane ka jingngeit ha phi, ko para baieid eh ha U Krist, ba phin ioh ia ka jingsuk kaba shisha bad ka ba neh junom". Baroh ki jubab "Amen"

Ka jinglehniam ka long kaba jrong bad kaba jalam bha. Ka don jingduwai ia ka litani ki Riewkhuid, ka jingduwai da U Archbishop ba u shah kyntang un dap shoin da u Mynsiem Bakhuid. Nangta ka don ka jingbuh ia ka jingthoh bakhuid halor khlieh bad ha tyrpeng jong u Shahkyntang, ka jingpyndeng ia ka sahti bad ka jingpynbei ia u diengduh. Ka jinglehniam ka la neh da ki kynta

Ia U Bishop Karol Wojtyla la bûh ba un long u nongiarap jong U Archbishop Baziak, kumta u Bishop Karol u la leit jngoh ia ki Parish bapher bad u la pyndep hok ia la ka kamram da ka jingkmen, da kaba shániah ha ki kti bakhlain bor jong u Blei.

U Bishop Karol u la dei ban peit khamtam ia ki samla samhoi bad ki kam ialap jong ka Jylla Niam jong u. U la trei ia kane ka kam da kaba shongshit bad da kaba aiti hun ia la ka jingim.

Shen u Bishop Karol u la kem pang, bad u Doktor u la hukum ia u ba khnang ba ka jingpang kan ym 'an ia u, u dei ban leh eksersais man ka sngi, la ha ki sngi lyiur ne ki sngi tlang. Naduh kata, da ka jingkohnguh ia ka jingkyntu jong u Doktor U Bishop Karol u ju leit bad ki samla sha ki lum bad ki them jong ka Ri ha kaba pynthynda ia la ka met.

Ngi dei bán kynmaw ba ha kane ka por, u Bishop Korol u dang hikai hi ha kitei ki Skul bah ba la nam haneng, nalor ki kam Bishop jong u.

U Archbishop Baziak jong ka Krakow u la khl noh ha u Jylliew 1962, kumta la thung ia u Bishop Karol ba un long u Vicar Capitular ha u Naitung 16 tarik 1962. U Pope Paul VI, u la kyntiew ia u sha ka kyndan Archbishop jong ka Krakow ha u Nohprah 30 tarik, 1963. U Archbishop Karol u la long u Bishop uba samla tam jong ka Poland, namarba u la shah kyntang Bishop haba u dang dap tang 38 snem ka rta. U la long tuh u Archbishop ba samla jong ka Ri Poland.

Ka Dorbar Batikan ka la sdang ha ka 11 tarik u Risaw 1962, ha ka nongbah Batikan dei u Pope John XXIII uba la dawot ia kane ka dorbar. Une u Pope u la khlad noh ha u Jylliew 1968. hynrei ka Dorbar ka la nang iaid shaphrang hapoh ka jingialam bashemphang bad bym riej jong u Pope Paul VI.

U Bishop Karol Wojtyla u la iashim bynta da ka jingshongshit ha kane ka dorbar bah jong ka Balang. Ha ka Mynshem jong ka Dorbar bah u Bishop Karol u la kren sngewtynnat bha halor ka phang ka "kamram jong ka Balang ha kane ka juk thymmai".

Ha u Risaw 19 tarik u la kren lyngba ka Radio jong ka Vatican. U la tai ia ka mat ka jingkor ka longbriew manbriew. Ka la long ka sobjek kaba jwat hynrei U Bishop Karol u la kren da ki ktien kiba shai khlem tieng khlem riej.

Ha ki sngi ba u don ha Rome na ka bynta ka Dorbar Bah, U Bishop Karol um ju pynsyrwa ei ia la ka por. Ha ki por kiba lait u ju shong khop ha la ka miej ha ka mynshem baheh jong ka Vatican ban thoh pyndep ia ki kot kiba u la sdang, ne ban pynkhreh ia ki jingkren, ne ki jinghikai jong u. U ju bunkam beit arphewsaw kynta.

La kyntiew ia u Archbishop Karol Wojtyla sha ka kyrdan Kardinal da u Pope Paul VI ha u Jymmang 1967. U la ioh pdiang ia ka sahti Kardinal na u Pope Paul VI ha ka 29 tarik u Jylliew, kaba long ka sngi burom jong u Petrus Bakhuid bad u Paulus Bakhuid.

Kum u Kardinal jong ka Krakow, U Kardinal Karol Wojtyla u la leit jrgoh ia ka ri Canada bad America ha u Nailar bad u Nailur jong u snem 1969. Ha u snem 1971 u la leit sha ka Nongbah Rome ban iashim bynta bad ka Balang salonsar ha ka jingpynkyntang Riewkhuid ia u Maximmilian Kolbe, u briew uba la aiti ia la ka jingim khnang ban pyllait im ia uwei pat, ha ki phatok thma batriem jong ki German.

Kum u Kardinal u la leit ruh sha New zealand, Australia Phillippines bad kiwei de ki ri jong ka pyrthei.

U Pope Paul VI u la khlad noh ha u Nailar 1978, Ka kynhun ki Kardinal ka la jied ia u Kardinal Albino Lucani ban shimti ia ka lyngkor bakhia jong u Petrus Bakhuid. Une u la shim ia ka kyrteng John Paul I.

U Pope John Paul I u la im tang 33 sngi. Baroh ki la nam ieid ia u U Pope uba phuhsamrkhie. Ka jingtrei ka la ban khia palat ia u, tang hadien khyndiat taiew u la iehnoh ia ka kam jong u ban iasoh shitylli bad la u Kynrad ha jrong.

5

U POPE JOHN PAUL II

Ha u Risaw 2 tarik 1978, u Kardinal Karol Wojtyla u la mih na Krakow ban leit sha ka Nongbah Rome ban iashim bynta ha ka jingleit ontep ia u Pope John Paul I Ym shym don ba la suba ba une u Kardinal un sa shah jied kum u Pope. Ma u ruh, lehse, um shym poi pyrkhat ia kata.

Ka kynhun ki kardinal ka la jied ia u ban long u Pope ha u Risaw 16 tarik, 1978. Da kaba dem mon ha u Blei bad ha ka jingbtin lynti jong ka Maria, u la kohnguh ban long u Nongsharai ba ha khlieh tam.

Ha, ka jingkren jong u kum u Pope ia ki Kardinal, Ki Bishop bad ki Paid u Blei, u Pope John Paul II u la ban khia ia ka jingangnud jong u ban pynurlong ia ka jingthmu jong ka Dorbar bah Vatican II. U dawot ia ki Bishop satlak ban iatrei synrop lang bad u, bad ia ki Paid u Blei ban ym tyngkai ialade ha kaba tei ia ka Balang bakhuid jong U Khrist. U kyntu ruh ia ki bym long Katholik ba kin kyrshan lem ia u ha kaba wanlam ia ka jingiasngewthuh jingmut bad ka jingialong shitylli ha u Krist.

Ka la long kaba pynlyngngoh ngain ia ki briew baroh, haba ki la iohsngew ha kajuh hi ka sngi, ba u Pope John Paul II, u la leit sha kawei ka hospital kaba don ha ka Nongbah Rome ban jngoh ia uwei u paralok jong u, u Bishop Andrzej Deskur. Kane ka jing-

jah jong u ka la pynkhih shibun ia u babun u balang uba iohi ha u ia u briew uba sngewlem had u bym tyngkai ia ia ka kyrdan

Ka sngi u Blei 22 tarik u Risaw, 1978, ka la long ka sngi kaba yn sah kynmaw ha ka histori jong ka Balang. Dei ha kane ka sngi ha u Pope John Paul II u la shimti ia kane ka kam kaba khia.

Ka jaka ha kaba u Knia Mas, ka la dap da ki kynrem ki lyndan na ka pyrthei satlak Hapdeng jong ki la don ki President, ki Myntri Rangbah duh, ki Syiem ki Nongkit ktien Syiem, ki Kardinal, ki Bishop, ki Phadar, ki Sistar bad ki Paidbah bym ithuh ithaw ha la ki jong ki jong ki rukom niam - rukom beit na kylleng ka pyrthei. Hapdeng kita don ki dohlieh, ki dohiong, ki dohstem bad kumta ter ter Nalor kine, kawei ka bynta jong ka madan ka dap ruh da ki nongialam jong ki jait niam bapher kaba kynthup ia ki Patriak na ki Balang Mihngi, ki Ju ki Katholik Armenian, Ki Lutheran, ki Methodist, ki Presbyterian bad kiwei de.

Ha ka por shiphew baje, ka sur ' ki nongiwai ka la sdang ban kynud sngewthiang : " Veni Creator Spiritus...", bad ka proseshon ka sdang ban paw na ka Ingmane bakhraw. Mar ia iohi ia u Kpa Bakhuid, ki briew ki la sdang ban iathap kti bad ban pyrta ieid ia u. Ynda u la shong ha ka khet, u Kardinal Felici u pyndeng ha u ia kawei ka jain ba ki khot ka Paladium kum ka dak ba la pynkhamti ha u ia ka khet Bishop jong ka Rome, Nangta pat ki Kardinal ki sdang ban iatur shakhmat ban Boh ia ka sahti jong u, u Pope pat u kdup ieid

ia ki bad ki leit noh. Ka long ka jingleh kaba ishoh mynsiem haduh katta ban iohi ia u Pope ba u pynieng ia ki Kardinal ba la tymmen bad ba u leh ieid ia ki.

Hadien kata, ka Mas ka nangiaid shaphrang. Ha ka por jingiathuhkhana u Pope u la ong:

"Ko hynmen' ko para, shynrang bad kynthei, Wat tieng ban pdiang ia u Krist bad ia ka bor jong U. Ia-rap ia u 'Pope bad ia kito baroh kiba angmud ban shakri ia u Krist bad ia u bynriew shityllup. Wat tieng, plie wang ia la ki jingkhang ha u Krist bad ha ka bor pynim jong U. Plie wang ia ki khyrdop jong ka sain hima sima, ia ki khyrdop jong ka jingdap jingbiang, ia ki khyrdop jong ki kolshor babun jait bad ki jingkiew irat ha ki liang bapher. Wat tieng' U Krist bad tang ma U marwei uba tip ia kaei kaba don ha ki dohnud jong ki briew".

Mynsngi ha ka por shibaje. u Pope u la paw ha ka rynsan kaba don hajan ka kamra buh kot jong u ban ia duwai lang bad u paid byllien ia ka jingduwai u Angel u Trai. Ha kata ka por pat, u la kren ieid ia ki samla samhoi da kine ki kyntien: "Nga kwah ban pynpaw ia ka jingsngewieid bad ka jingsngewburom jong nga ia phi ki samla samhoi, kiba long ka jingkyrmen jong kane ka pyrthei, ka jingkyrmen jong ka Balang bad ka jingkyrmen jong nga . . . "

U Pope John Paul II u la iakynduh nyngkong ban kren ia u Paid byllien ha u Risaw 25 tarik, 1978. Da ka sur kaba kut jingmut bad kaba pynpaw ia ka jingshlur u la ong:

"Nga Kwah ban tieng ia ka mat ia tat kaba u John Paul I u la wanlam khia phi, kaba dei shaphang ki lai tylli ki bok: "Ka Jingngeit, ka Jingkyrmen bad ka Jingieid". Ha kata ka sngi u la ban khia ia ki hok kiba lah ban tei ia ka jingim Kristan. Hadien kane ka jingkren, la pynlthuh ha u Pope ia ki kynhun pilgrim baphar na satlak ka pyrthei Don ki pilkrim na France, Germany, Poland, Spain, Africa, India bad kumta ter ter. . . Kiba ia kynhoi risa bad iarwai jam ha ki ktien ki thylliej jong ki "Imslem U Kpa Bakhuid".

Hadien kata, u Pope u la ieng na la ka khet bad u duwai lang bad kita ki phew hajar ngut ki paidbah ha ka Jingduwai u Trai. Nangta ma U bad ki Kardinal bad ki Bishop ki kyrkhu ia uta u paid byllien. Nangta u Pope u iaid ban peit ia ki ba iaid ki bashitom, ki badkoh kiba la wanrah shata ban ioh ia ka jingkyrkhu kyrdoh jong u. Na ka lympung jong ki u la leit ban khublei kti ia uta u pai byllien uba mia da ka jingkmen ban ioh ktah ia u.

U Pope Jonh Paul II, u long u briew uba pher, uba don ja la ka jong ka main kaba shongkhia bad kaba donburom. Ki briew ki ieid ia u, bad ma u ruh u ieid ia ki. U long u briew uba sngewthuh jingmut bad uba shlei da ka jingsngewlem bad ka jingsngewbriew. Hangne harum ngan shu tuid dak ia ki khyndiat tylli ki jinglong baradbah jong u kumba la batai da u Phadar Malinski, u paralok shongskul jong u.

"Kaba Kongsan duh ha ka jingim jong u Pope John

Paul II, ka long ka jingduwai. U Pope John Paul II u long u Riew-duwai. U ju pynlut por ha kaba dem-kholsiew khrup hakhmat la u Kynrad man la ka sngi ban ioh bor bad ban ioh jingbthah na U—ban leh aiu? U Kardinal Wyszynski jong ka Warsaw u la ong: "La-da don ba kwah ban shem ia u, khie leit wad ha ling-mane ha kano kano ka por, phin shem ia u hangta". U Pope John Paul II u ju ieid eh ia u Rosari Ba-khuid. Sha man ba u leit u ju don ia u Rosari ha kti. Um ju klet ruh ia ki jingduwai Balang (Breviary) kiba man u lyngdoh u dei ban duwai.

Ka hok ba ar ha ka jingim jong u, ka long ka jing nang bad ka jingtbit jong u ban pynbeit ia la ka por trei por ktah. Um ju pynsyrwa ei ia ka por, hynrei u trei barabor. U Pope John Paul II, mynba u dang long tang u Kardinal, u la ong ha u Kardinal Karol: 'Nga kynmaw ba ha ka Dorbar bah ngi la iashong, jan, bad phi ju thoh jingthoh barabor". Une u radbah u bym ju pynsyrwa ei ia la ka por u ju thoh kot, thoh shithi sharai, ne ki jingkren paidbah ha ki por kiba u lait.

Ka hok ka balai, ka long ba u Pope John Paul II, u long u briew uba imduk bad uba ieid ia ka jingduk. Um ju lum kynshew ia ki mar ki mata kum la ki jong um pyrwa ia ka riam ka beit. U im duk bad um leh sarong namar ka kyrdan bakhraw jong u. Ha ka por ba u dang leit ban iashim bynta ha ka jingleit ontep ia u Pope Paul VI, u dribar jong u u la ong ha u sekretary jong u: "Phi tip Phader, Nga sngewlehrain

ban iohi ba u Kardinal jong ngi u shu riam malu mala Ka sutan jong u ka la blad rang, u phong da ka tupia ba la irim bha bad ka soptilor ka bym i long shuh."

Ka basaw, ka long ka jingkren jong u bad ka jingtbit jong u ha kaei kaba u leh. Um hun khlem da peit ba kiei kiei kin laid beit iaid biang. U nang ia ki ktien bapher, bad u kren shaid shaid ia ka ktien Italian, English, French, Spanish, German bad Russian.

Kaba kham kongsan, ka long ka jingnang jong u ban iadei bad ki briew naduh ki kynrem ki lyndan haduh ki rit ki ria. U long u briew uba nang ban sngap. Kane ka paw tyngkrein na ka jingtuid ki samla samhoi ban sngap ia ki ktien jong u. Ki samla ki ieid ia u kumba ma u u ieid ia ki.

U Pope John Paul II, u dei u Philosopher (stad pyrkhat), u nongthoh, u Poit bad u Stad-Blei. Kiae ki sap ki paw tyngkrein ha ki jingkren jong u. U long u philosopher bad ki philosopher, u long u stad-Blei, hapdeng ki stad Blei, u long u ba shida bad ki briew ba duna ka nang ka tip. U long u briew uba im na ka bynta kiwei pat. U briew uba ieid ban iakynduh ia ka pyrthei, bad uba angnudba tang ka jingsuk, ka jingsngewthuh jingmut kan synshar ia ka pyrthei salonsar.

Ha ki khyndiat snem jong ka jinglong Pope, u John Paul II, u la leit jngoh ia ki Ri bapher, ym kum u nongshang pyrthei hynrei kum u nongrah jingsuk. U la leit sha America, Canada, Ireland, England, South America, Africa, bad mynta un sa wan sha India

ha u snem 1986. Un'sa wan ruh sha Shillong ban wan rah khubor Jingsuk, ban kyrkhu, ban pynskhem, ban sara, ban ai khyndew ia u Symbai ka Jingngeit ba la thung da ki Phadar Salvatorian jan shispah snem mynta, ban kynphan bad pynshlur.

Ka jingwan, jngoh jong u Pope John Paul II ia ka Balang ba dang lung kum ka jong ngi, ka long ka jingpynpaw ia ka jingieid jong ka Balang Kmie ia ngi ki rit paid, kiba im tyngkhap ha kine ki lum. Katba ngi dang pdiang ia une u nongmihkhmat jong u Jisu Krist, to ngin ia pynskhem ia ka nongrim jong ka jingngeit jong ngi. Ngin kut jingmut ban ieid hok ia u Krist, bad ban long ki Khun kiba kohnguh barabor ia ka Balang bad ia ki nongpyniaid jong ka.

6

SHAIONG NGAIN KA BALANG

Ki khyndah sam'a ki ieid ia u Pope John Paul II. Ki sin ieid ia u 'U KPA', 'U Super Star'. U don ia ka sap kaba phylla kaba khring ia ki sha u. Naduh ba u la kiew sha ka khet jong u Petrus, u Basan ka Nongbah Romo bad ka Sorkar Italy ka la khñjung ba khapngiah palat ki lynti ki synkien, ka shnong ka thaw ha ki sngi kiba u dei ban kren paidbah. Udon ia ka bor phylla kaba long kum ka magnet kaba khring ia ki mynsiem baroh

Ha ki jingleit jngoh jong u ia ki Ri bapher, mar iahiar na ka lieng suin. u Pope John Paul II, u ju dem-khohsiew khrup ha khyndew bad u doh ia ka ramew u basa kata ka jaka. Ka dak ba u ieid, u khein kor bad u khein burom ia ki briew kiba shong basah hangta.

Sha katba u leit, dap da ki briew kiba iaroh-ieid bad kiba kwah ioh jingkyrkhu na u.

Ha ka 13 tarik u Jymmang 1981, katba U Pope John Paul II kumba ju leh, u dang iaid khublei ia u naidbah babun bylliem nalor ka jip kaba khlem kah, la iohsngew kyndit kynsan ia ka jingbthei ka suloi. Mar kumta hadien shiphang U Pope U la kyllon khram bad la rah ia U sha ka Hospital kaba don ha ka nongbah Rome. Ka la shimpor kumba san kynta ei ei ba ki Doktor ki la ialeh kat lah kat iai katbadon ei la i buit i ban pyllait im ia U. U Paid Katholik, bad ka pyrthei shi-

tyllup hi ka la shalong ngaiñ haba ioh ia kata ka khubor basngewsih bad bym lah mutdur.

U President jong ka America, U Ronald Reagan General Secretary ka United Nations Organisation u Perezde Cueller; Ka Myntri Rangbahduh ka India, ka Indira Gandhi, bad ka Myntri Rangbahduh ka Britian ka Margarette Thatcher, u President ka Turkey, ka Israel bad kiwei de ki ri ki la pyarem jur ia kata ka jingleh be-aiñ, ka jingleh threw snam bad ka jingpynjem rngiew ia ka pyrthei da ka bor.

Ia u nongkam bymman, uba kyrteng u Mehmet Ali Agca uba na ka Ri Bulgaria, la ioh kem mar mar bad ki nongbishar ki la rai pynrem ia u shi jingim ha phatok. U Agca u la phla hadien ba ki pulit ba dang dum shuh ki briew kiba iadon kti ha kata ka kam bymman. U la iathuh ruh ba la bai pisa ban pyndep ia kata ka kam da ki ri Kommunis. Katkum ka jingphla jong u, u Agca u ong ba la tyrwa ha u 3 milian German Mark (Ka tyngka jerman, kaba long kumba 10 millian tyngka India) da u Sclenik u briew uba iadon kti lang bad ki Kommunis. U Acga u don ia ka kynhun treikam kaba lah. U la iathuh ruh ba shuwa ba nu leh ia kane ka kam pap, ki lok jong u ki la pynshngaiñ ba kin sa bah jamin lada u shah kem kumno re

U Pope uba la shah siat na baroh artylli ki kti bad na kpoh, u la koit hadien shipor bad u la trei biang ia la ka jong ka kam khlem tieng, khlem riej.

Ka pyrthei baroh kawei ka la shalong jingmut ngaiñ

haba u Pope John Paul II u la leit jngoh bad la leit ban iakren tang marwei hi bad une u briew uba la mut ban pyniap duh ia u ha ka phatok kaba la set ia u. U Pope um shym pynpaw ia ka jingdom, ka jingbitar ne ka jingbuhsni. U la kren ieid ia u Agca kumba u kren ieid ia la u khun. U Acga u don mynta ruh ha phatok. Ki nongbishar ki shem ba u long u briew u bym da beit eh ka jabieng. Shiphang u kren kumno sa shiphang u kyllain da kumwei pat. Imat ba une u briew u don ka jingpang kaba long ka jingbrai ban pyniap briew. Lada dei u briew uba dang biang ka jingmut ka jingpyrkhat kumno un nud ban ong ba ma u u dei u Krist.

U Pope John Paul, hadien ba u la mih na Hospital u la khublei ieid ia ki Kristan bad ia ka pyrthei shityllup kaba la duwai ba un koit un khiah noh kloi.

Mynta u Pope u dang leit dang wan kylleng khlem tieng khlem riej. U tip ba um don jingshun jingpen iano iano. Balei un dei ban tieng haba u angnud ban trei tang na ka bynta kawei ka thong: Ban wallam jingsuk ha pyrthei.

IM SLEM U KPA BAKHUID

7

U POPE JOHN PAUL II
U KREN HA KI SAMLA SAMHOI

1. PHI LONG KA LAWEI

Ha phi ki khunlung khynnah, ki khunlung ki khynnah baroh satlak ka pyrthei, to ai ba man la iwei pa iwei i khynnah in long kum ito i khynnah iba u Jisu u la pynieng hakhmat ki synran jong U da kaba ong :

"Lymda phi long kum ki khynnah rit phin ym ioh rung sha ka Hima Bneng'. (Mt 18 3).

U Krist u la khein koi bha ia ki khynnah rit, u la pynlong ia ki khynnah rit u nongnuhkhmat bashida duh jong u, ban long thik kum u prophet jong U Ka jingkjewdoi jong ki khynnah ha ka imlang sahlang ka long namarba ma ki ki dei ki sakhi ia ka jingluilui kaba U Blei u la mang haba u buh bynriew.

I khynnah rit i long ka tlong jong ka jingkyrmen. I kren ha ki jong ki kmie ki kpa ia ka daw ka jingim jong ki, I long u soh jong ka jingjeid jong ki. Ki kmie ki kpa ki im, na ka bynta ki khun jong ki, ki trei shitom na ka bynta jong ki. Ym dei tang ha ing ha sem hynrei wat ha ka imlang sahlang ruh, ki khunlung khynnah ki pynpyrkhat ia u briew shaphang ka lawei. Ha ki khunlung khynnah ka pyrthei ka iohi ia ka lawei jong ka, kumba ka Balang ka iohi ia ka lawei jong ka ha ki.

Nga kwah lang bad phi ban kdup ieid da ka jingmut jingpyrkhat jong nga ia ki khunlung khynnah baroh satlak ka pyrthei. Ha ka nuksa jong u Khun U Blei, to ai ba kin heh kin san "ha ka jingstad bad ka rta, bad ha ka jingaiei hakhmat u Blei bad ki briew" (Lk 2: 52). Ai ba kin ym sahngeh ban kyrsiew pat ha ngi ia ka jingkyrmen ka longpyrthei, bad ruh ia ka jingkyrmen jong ka Hima u Blei kaba u Krist U la plie ha kito kiba long kum ma ki (peit Mt 18: 3). To ai ba kin iarap ia ngi ban kynmaw ba ka Hima u Blei ka don hapdeng jong ngi (peit Lk 17: 20).

(La sot na ka jingkren jong u ha ka
22 tarik u Naitung 1979).

---

ii. NGA NGEIT HA KI SAMLA

Ko samla samhoi baieid, Nga kwah ban pynkynmaw biang hangne ia kaei kaba nga la ju ong bunsien kum U Archbishop jong ka Krakow bad kum u Nongmihbu-jli ia u Petrus Bakhuid: NGA NGEIT HA KI SAMLA! Nga ngeit ha ki samla da ka dohnud jong nga baroh, da ka bor jong nga baroh bad da ka jingkut jingmut jong nga baroh. Mynta ka sngi nga ong, Nga ngeit ha ki samla. Nga ngeit ha phi, ha iwei pa iwei na phi.

Haba nga peit ia phi; nga iohi ia ka pyrthei kaba lashai. Phin sa long ka bor baim jong ka ri jong phi, phin sa rai ia kaei kaba dei. Lashai lashisngi kum ki teknishian, ki nonghikai, ki nos ne ki sekretari, ki nongrep ne ki nongkhaii, ki doktor ne ki enjinear, ki lyngdoh ne ki riewniam - Lashai phin sa pynurlong ia ki jingphohsniew jong phi. ka lashai kan shong ha ki kti jong phi.

Haba nga peit ia phi bad haba nga iohsngew ia k sur jingduwai jong phi, nga iohi ia ka lawei jong ka Balang. U Blei u don la ka jong ka saindur na ka bynta ka Balang ha kane ka pyrthei, hynrei u don-kam ia phi ban pynurlong ia kata, ba ka Balang kan long kumno lashai lashisngi, ka shong ha ka jingia synrop jynsur mynsiem lem jong phi ha kaba iatrei lang bad ki jingaiei jong U Blei.

Haba nga peit ia ki hajar ngut ki samla samhoi; nga iohi ruh ia ki jingialeh kiba phi dei ban ia kyn-

duh. Phi rah ha la ki dohnud ia ki jingiohpateng ba kordor kiba phi la ioh na la ki jong ki kmie ki kpa, ki nongkikai bad ki lyngdoh jong phi. Phi rah ha ki dohnud jong phi ia ki khuin bah jong ka histori bad ka kolshor ha kaba la kha ia phi, hynrei phi ia shim bynta ruh ha ki jingeh kiba ka pyrthei ka dei ban iakynduh.

Ngam kwah ban jubab hangne ia ki jingeh kiba phi don Phi don ia ki Bishop jong phi. kiba tip shynna ia ki jinglong ki thaiñ jong phi bad ki syrdoh jingim kiba ban khia ia phi. Phi don ia ki lyngdoh jong phi khamtam kito ki lyngdoh kiba la aiti ialade ha kaba sumar sukher ia ki samla samhoi. Ki ithuh ia phi shimet, ma ki kin sa iarap ia phi ban shem ia ka jubab kaba dei. Hynrei, Ma nga ruh nga sngew ba nga ithuh bad nga sngewthuh ia ki samla, Ba nga nga tip ba rta phi, kum kiwei pat ki samla, samhoi ka rta jong phi, phi sngewshon bha da kaei kaba jia sawdong ia phi.. La phi im ha ka Ri ha kaba la burom kyntang ia ka niam bad ia ki akor-briew, hynrei Phi dei ban sngewthuh ba yn sa thew sa woh ia phi bad ia ka jingskhem jingmut jong phi ha ki rukom kiba pher. Ki jinghikai bahiar pateng snaphang ka Niam bad ki dor ka jingim, kiba ong ka mynsiem jong ka pyrthei, kin sa iakyrduh ia ki jingialeh kiba pyrkhing, ki bym map ia kane ka imlang sahlang ha, kane ka juk jong ngi. Kum ia kiwei pat ki samla sawdong ka pyrthei ia phi ruh yn sa ong ba ki jingkylla ki long

kiba donkam, ba phi dei ban kham laitluid, ba phi dei ban long kiba pher na la ki jong ki kmie ki kpa, bad ba ki jingrai na ka bynta ka jingim ka shong ha phi bad tang ha phi marwei hi.

Ka jingkiew irat ha ki jingiaid shaphrang ha ka jingdap, jingbiang, bad ka jinglah ban ioh bynta kham pahuh ha ki tiar ki tar kiba ka imlang sahlang ha kane ka juk ka tyrwa, kan sa pynpaw ha phi kum ka lad kaba biang tam ba phin ioh ia ka jinglaitluid kaba kham pura. Katba phi dang lah ban ioh - phi lah ban shah pynshoi ban sngew ba phin long uba kham laitluid na kino kino ki jingker ki jingmana. Khnang ba phin lah ban shna khambun ka pisa ka pilaiit bad ban ioh bat ia ka khambun, khnang ba phin weng noh ia ki jingkhuslai, phi lah ban shah pynshoi ban ym khein kor palat ia ki dor jong ka jinglehhok ka jingshisha bad ka jingtrei kumba dei. Ka jingkiew irat ha ka saians bad ka teknoloji ka lah ban pynshoi ia phi, ba dei tang ka teknoloji thymmai kaba lah ban jubab bad ban pynhun ia ki jingkylli jong phi.

Ka jingpah jingphon jong ki jingleh kmen leh sngewbha, bad tuid beit tang shaei ba ka don, kan sa long kaba khlain, ba ka lah ban paw ruh ha ka dur jong ka jingiaid shaphrang ha kaba phin kham laitluid na ki ain. Ka jingthrang ban laitluid na ki jingteh jingkhum kiba na shabar ka long briew-manbriew ka lah ban paw shai khamtam eh ha ka jingiadei hapdeng ka longshynrang bad ka longkynthei, namarba kane ka long kawei na ki bynta kiba iadei eh bad ka jinglong briew. Ki jinghikai jong ka

Balang bad jong ka Imlang sahlang da ki [illegible] ki sa paw, noh kum kiei kiei kiba la rim, bad kum u mawjynthut uba khang lad khang lynti sha ka [illegible] ka longbriew manbriew jong phi shimet. Ki Telibishon, ki radio, ki phlim, ki kot ki sla kin sa pashat ia ka im na ka bynta ialade, bad kane ka jingpynshong pdeng eh tang ialade kan ym ai jaka ia [illegible] ha ka jingim jong phi.

Phin sa iohsngew ba kin sa don ki briew, ki ban sa ong ba ki jingbud niam, ki riti niam ki long ki bym iadei samoi shuh, ba ki khniot pyniap noh ia ka rukom leh bad ka lawei jong phi bad ba phin [illegible] ban pynbeit ia la ka jingim lajong tang da ka [illegible] bad ia ki jingiaid shaphrang bad ki jingpynpaw jong ka [illegible], bad ba u Blei u la dap troi ia ka bhah jong U. Wat ki riew niam ruh kin sa pliang ia kita ka jingsngew ha ka jingim jong ki.

Ka imlang sahlang kiba, ha kine ki rukom, ka la [illegible] noh ia ki dor niam bad ki akor longbriew, kan sa long kaba kloi ban hap ha ka jingpyniaid basianti jong ki bor kiba shalyndet kiba paw ha ka dur jong ka jing[illegible]rah ia ka jinglaitluid kaba kham pura. Nyngkong kan sa teh lakam shuh shuh pynban ia u briew baroh.

Hooid, ko Samla samhoi baieid, wat khapiup, wat klet ban peit bha ia ki jingthrew ha ka akor longbriew kaba jyllei ha ka Imlang sahlang jong phi, ba ym tang ka jinglong samla kaba la [illegible] ia phi. Bun bun ngut ki samla kiba la kah dum ia

ka jingiatiplem jong ki, da kaba leit sha ki droks, ki jingbyrsih ha ka longshynrang-kynthei, ka kyiad bad ka jingwad ia ka jinghun ka met ban ioh ia ka jingkmen kaba shisha?

Don kaei re kaei kaba phi donkam · kaei kaei kaba phin shem tang ha u Krist, namar dei tang ma U uba long ka pyrla bad u diengkot uba phi dei ban thew ban woh ia la ka jingim. Ha U Krist phin sa shem, ia ka jingkhiew bashisha jong ka jinglongbriew jong phi: Un sa pynsngewthuh ia phi ia ka kyrdan jong ka longbriew manbriew jong phi; ia u ba la thaw ha ka dur bad jingiasyriem bad u Blei" (Jen I. 26). U Krist U don ka jubab ban jubab ia ki jingkylli jong phi bad ia u shabi sha ka histori, U don ka bor ban kyntew ia ki dohnud jong phi U, nang iai-khot ia phi, U dawot ieid ia phi, ma U uba long "ka lynti, ka jingshisha bad ka Jingim" (Joan 14.6) Hooid, U Krist u khot ia phi bad khot ia phi ha la jingiala. ka long ka-ba leh, namarba u khot ia phi ban shahbteh shah khim da U hi, khnang ba ka jingim jong phi baroh kawei kan shat phalang da ka jingshai kaba long Blei Ma U, U long U Khun U Blei, uba pynpaw ha phi ia ka dur baieid jong u Kpa. U long u Nonghikai, dei tang ki jinghikai jong U ki ban neh sah junom, tang ma U Uban hikai da ka bor ka iktiar Ma U, U dei U paralok uba ong ia la ki synran, "Ngam khot shuh ia phi ki shakri . . Lymne ki lok" (Ioan 15: 15) Ba U la pynshihshai ia katta ka jinglong Blei jong U; da ka ba aiti noh ia la ka jingim ·na ka bynta jong phi.

Ka Jingkhot jong U ka long kaba pyrkhing, namar ba U la hikai ia ngi ka mut aiu ban long u briew uba shisha. Khlem shahshkor ia ka Jingkhot jong U Jisu phin ym lah ban shemphang ia ka jingdap blang pura ka longbriew jong phi. Phi dei ban tei ha ka nongrim kaba jong U Krist (pait Kor 3 : II); dei tang bad U ba ka jingim jong phi kan long kaba kut jingmut bad kaba myntoi ban im.

Leit bunsien ban iakynduh ia U Krist ha ka Kommunion Bakhuid ha ki sngi U Trai bad wat ha ki sng pohia ruh. Bun na phi kiba ia duwai lang bad kiba ha iing ha sem jong phi, nga kyrmen ba phin nang iai bteng ia kata haduh ba kut noh ka jingim jong phi; Bad ka lah ban shu jia ryngkhat ba phin shah pynshoi ban leit noh na u Krist. Kane ka lah ban jia khamtam eh haba phi iohi ia ka jingiapher baklybak ka jingngeit bad ka iukom im balyngkar jong ki para briew jong phi. Hynrei, nga kwah ban ban jur bad ban kyrpad ia phi ba phin sngapthuh ia ka jingkhot jong u Krist namar dei tang ma U marwei uba hikai ia phi ia ka jingmut jong ka jingim bad kiei kiei kiba ker tawiar sawdong ia phi.

Shah ia ngi bi ngin sot hangne sa kawei ka jingong na ka Kospel, ka jingong kaba ngi dei ban kynmaw barabor wat la kin bud kiei kiei kiba kthang na kata kiba ngim sngew lah ban pdiang. Ka dei ka jingong kaba U Jisu u la kynnoh katba u dang hikai nalor u Lum "Jeit".ia ki nongshun jong phi, lehbha ia kito kiba ieih

ia phi". (Lk 6,; 27). Phi la iphi tang ia ka jingiaisih, ka jingiashun iapan hapdeng ki briew, hapdeng ka kynhun ne hapdeng ki jaitbynriew bapher? kan jia ai ia ka lawei jong ka pyrthei lada ngi pynshongnongrim ia ka lawei jong ka jaitbynriew bad ka pyrthei jong ngi ha ka?

Ko Samla samboi bajeid, kane ka long ka khubor ka ba nga ai ha phi mynta ka sngi, nga kwah ba phin rah ia ka bad phi, bad ba phin iasam ia ka bad ki bahaiing hasem jong phi, ki paralok ki parajor ha skul ne ha jingtrei, iathuh ia ki kmie ki kpa jong phi, bad ia kito baroh kiba kwah ban sngap, ba U Pope u ngeit ha phi, bad ba u angnud na phi. Ong ia ki, ba ki samla ki long ka bor jong U Pope.

(La tot lyngkot na ka jingkren jong u Pope ha Ireland 30 tarik u Nailur 1979)

III. PHI LONG KA JINGKYRMEN JONG KA BALANG

Nga kwah ban pynshngain bad ban pynsngewthuh ia phi ki samla samhoi, ba nga buddien bad nga sngewthuh ia ki syrdoh jingim bad ki jingeh jong phi baroh. Nga iangnud lang bad phi. Nga thrang ban synran ia phi ha ka lynti jong ka jingim jong phi.

Nga la ju iai ong buntien : Phi ki samla samhoi phi long ka jingkyrmen jong ka Balang bad jong ka Imlang sahlang. Kane ka jingkubur la ka long kaba shynna mar ia peit, ka donkam ba ngin pyrkhat bad ngin duriap ia ka jingmut barich jong ka.

Nyngkong nyngshap, hato ki rangbah, ki kmie ki kpa, ki nonghikai, ki briew kiba kitkhlieh ban pynlaid beit ia ka Balang ne ia ka imlang sahlang, ki ju pyrkhat shisha, ne em ia ka jingkyrmen kaba long ma phi ki samla?

Bad maphi, Ko samhoi baieid, hato phi ju ong ia ka jingsngew kaba shisha, ba maphi phi long ka jingkyrmen bad ka jingkular bakmen ka lashai ? Ka long kaba shisha, ba tang ban shu sngew samla kam biang ban iei bad ban jngoh ia ka lashai ka ladai. Tang ki jingskhem jingmut phi lah ban pynkylla ia ki bor kiba trei jubor ha kane ka pyrthei bad ba philah ban tei ia ka imlang sahlang kaba shongbok ia u briew.

Ban long samla ka mut; ba phi dei ban don hapoh jong phi ia ka jingthymmai kaba kyrsoi na ka mynsiem jong phi

ba phin don ia ka jingangnud bakhlem kut tang na ka bynta kiei kiei ki babha, ba phin don ia ka jingraikut ba phin aiti lut ialade na ka bynta kaei kaba dei. Mano ba lah ban pynshisha ia kane ka jingangnud? Hato u briew u don hapoh jong u la ka bor ban ialeh pyrshah ia ka bniat jong ka jingsngiew, ka jingkhwan myntoi shimet shah ba ngan jer ia ka kyrteng jong uta uba pyrshang ban pyntwa ia ngi, uba long 'u syiem jong kane ka pyrthei', u bym ju shongthait ban wieh lir ia ka jingsngewduh jingkyrmen, lyngba ka lanot jong ngi da kaba khroh kaba kjor ia ngi shata ha ki dur jong ka jinglaitluid.

Mangi baroh ki samla bad ki rangbah, ngi dei ban shaniah ialade tylli tyllan ha U Krist, uba long U samla sha bymjukut, U Krist uba long U nongjop ia ka jingiap dad ki bor jong ka. U Krist uba la mihpat junom, U Krist uba la ai ha ngi ia U Mynsiem Bakhuid uba long ka jingim kaba tuid khlem kut na U Kpa; ngi dei ban shaniah tylli tyllan ha U Krist khnang ba ngin lah ban tei bad ban pynshong nongrim ia ka jingkyrmen na ka bynta ka lashai, kaba phin sa tei, bad kaba la don lypa ha phi.

(La sot lyngkot na ka jingkren jong u Pope John Paul ha u Nailur 17 tarik, 1979)

IV. PHI LONG KA SYNJAT NA KA BYNTA KA LASHAI

U Pope u ai khublei ia baroh, ia man la uwei pa uwei u briew bad ia ki briew baroh, hynrei u don ia ka jingieid kaba kyrpang ia ki samla samhoi, namarba U Krist U la ieid kyrpang ia ki; u la thrang ban don lang bad ki barabor (Mk. 10: 14; Lk 18: 16) bad ban iakren ia khana bad ki. U la khot ieid khamtam eh ia ki samla samhoi (Mt. 19: 21), bad u Ioannis, uba long uba samla duh na ki Apostol, u la long u Synran ba u Jisu u ieid eh.

Nga kwah ban pynpaw ha phi ba nalor ka jingsngewieid jong nga ia phi, nga niew ia phi kum ka jingkyrmen jong nga. Hooid, ka jingkyrmen jong nga, namarba phi long ka synjat na ka bynta ka lashai. Phi long ka jingkyrmen na ka bynta ka Balang bad ka Imlang Sahlang.

Ha kaba puson shaphang jong phi ki samla samhoi, nga ju pyrkhat da ka jingangnud bad da ka jingshaniah ia kaei kaba, la buh thiar na ka bynta jong phi, bad phin long kumno ha ka pyrthei kaba lashai, bad nga kwah ban ieh ha phi lai tylli ki symboh jingpyrkhat ban synran ia ka jingim jong phi:

WAD IA U JISU'
IEID IA U JISU,
SAKHI IA U JISU.

1. Nyngkong nyng-hap, "Wad ia U Jisu".

Wad ia u Jisu, da ka kaba pule bad da kaba khreh minot ia ka Kospel, da kaba pule ia ki kot ki babha;

Wad ia u Jisu da kaba ia shim bynta ha ki jinghikai niam ha ki skul bad ha ki Parish jong phi

Wad ia U Jisu shimet hi, da ka jingangnud bad da ka jingkmen ba phin sa shem ia ka jingshisha, ba phin hun phin suk mynsiem bad ba phin ioh bor ban lah ia kaei kaba u Jisu U thrang na phi, wat la phi dei ban aiti noh ia la ka jingim.

2. Ka ba ar, nga ong ia phi, "ieid ia U Jisu".

U Jisu um dei ka dur pyrkhat, ka jingsngew, ne ka jingpyrkhat ! U Jisu u dei U PERSON, uba iai im bad uba iaisah bad ngi.

Ieid ia U Jisu uba don ha ka Iukharis Bakhuid. U Jisu Uba long u jingknia ha ka Mas Bakhuid, kaba long ka jingpynthymmai ia ka jingknia halor diengphna. Ban leit sha ka Mas Bakhuid ka mut ban leit shaKalbari ban ia-kynduh bad U Nongpynim jong ngi.

U Jisu u wan sha ngi ha ka Komunion Bakhuid bad u iai sah ha ki Tabernakel ha ki Iingmane jong ngi, namarba u long u Paralok jong ngi; u long u paralok jong baroh, khamtam eh u Paralok jong ki khynnah bad ki samla samhoi ha ka lynti jingim jong ki.

Ieid ia U Jisu Uba don ha ka Balang lyngba ki Lyngdoh jong ka; U Jisu uba don ha ki iing ki sem jong phi lyngba ki kmie ki kpa jong phi bad kito kiba ieid ia phi.

Ieid ia u Jisu khamtam eh ha kito kiba shitom kiba kordit ha ka met bad 'ka mynsiem. Ai ba ka

jingieid jong phi ia ki marjan marpa kan long ka prokram bad ka jingraikut jingmut jong phi ban shem ha ki, ia ka dur bashisha jong U.

3. Bad ki atduh khatwai, nga ong ha phi, "Sakhi ia U Jisu da ka jingngeit baskhem bad da ka jingluilui jong phi".

Kam myntoi ba phin ujor pyrshah ia ki jingsniew jong kane ka pyrthei jong ngi. Kumba thoh u Paulus Apostol, ngi dei ban "jop ia ka basniew da ka babha" (Rom 12 : 21). Ka pyrthei ka kheinkor bad ka burom ia ka jingshlur ki dur pyrkhat bad ka jingkhlain bor ki hok ki sot. Wat tieng ban kyntait ia ki ktien, ki jingleh ne ki kam kiba long pyrshah ia ki hok Kristan. Long kiba shlur ban kyntait ia kaei kaba lah ban pynsniew dur ia ka jingluilui jong phi ne kaba lah ban pynlip ia ka ding jingieid jong phi ia U Krist.

Ban wad, ban ieid bad ban ieng sakhi ia U Jisu! Kane ka dei ban long ka jingraikut jong phi. Nga ieh ha phi ia kine ki jingbatai. Da kaba bud ia ki phin ym shem tang ia ka jingkmen kaba shisha ha ka jingim jong phi, hynrei phin sa pynmyntoi ia ka imlang sahlang baroh kawei hi.

(La sot lyngkot na ka jingkren jong u Pope John Paul, 8 tarik, u Naiwieng 1978).

V. PHI LONG KA LASHAI JONG KA PYRTHEI

Phi long ka lashai jong ka pyrthei bad "Ka lashai ka dei ka jong phi" Nga kwah ban pynkynmaw ha phi ia ki jingiakynduh khuk jong U Jisu bad ki samla ha ka juk jong U. Ka Kospel ka ai ha ngi ia ka jingiakren kaba shon mynsiem hapdeng U Jisu bad uwei u Khynnah samla. Ngi pule ba uwei u samla u la kylli ia u Jisu kawei ka jingkylli kaba jylliew, kaba ki samla kylleng sawdong ki dang kylli : "Nga dei ban leh aiu . . . .?" (Mk 10 : 17) bad u la ioh ia ka jubab kaba biang tam bad kaba janai. "Nangta, U Jisu u la peit ieit ia u bad U la ong..Ale, to bud ia nga" (Mk 10: 21) Hynrei peit kala jia aiu : U samla uba la pynpaw ia kata ka jingthrang ban tip ia ka jingkylli kaba jylliew jingmut 'U la leit noh da ka jingsngewsih, namar u la long uba riewspah shibun" (Mk 10: 22). Hooid, u la phai noh wak— kumba ngi lah ban pynkutnia — U la kyntait ia ka jingkhot jong u Krist.

Kane ka jingjia, kaba la shu thoh lyngkot, ka pynpaw ia ka jinghikai kaba kordor ha ki khyndiat kyntien: Ka ktah ia ki syrdoh jingim kiba jwat bad ki jingkylli kiba dang shongsbai haduh kine ki sngi ki ia. Baroh khoit hi ki samla satlak ka pyrthei ki don ia ki jingkylli kiba jylliew jingmut — Ki jingkylli shaphang ka jingmut jong ka jingim, ka rukom ban im bha, shaphang ki don ki mur ha ka jingim briew : "Nga dei ban leh aiu . . .?" "Nga dei ban leh aiu ban ioh ia ka jingim bymjukut ?" Kane ka jingkylli ka ia thuh ia ka pyrthei ba maphi, ki samla samhoi, phi dou

hapoh jong phi ia ki jingkyilli kiba iadei bad kaei ka babha bad kaba shisha. Ha kane ka jingwad jong phi ia ka jingshisha, ka jingbha bad ka jingitynnat, man la uwei pa uwei na phi phin lah ban shem ialade. Ha kane ka jingpliewang jong phi ialade, phin sa shemphang ia kaei kaba uta u samla u la shemphang ha ba ka Kospel ka ong: "U Jisu u la peit bad u la ieid ia u" (Mk 10: 21).

Ia phi iwei pa iwei nga ong, namarkata: Sngapthuh ia ka jingkhot jong u Jisu. Haba phi iohsngew ba U ong ha phi: "Bud ia Nga!" Iaid ha ka lynti jong Nga! Ieng marsyndah bad Nga! Sah ha ka jingieid jong Nga! ka don ka jingjied kaba phi dei ban kitkhlieh: Ka jingjied ia U Krist bad ia ka lynti jingim jong U, bad ia ka hukum bakhraw jong U ban ieid.

Ka khubor jong ka jingieid kaba U Krist U la wan lam ka long kaba kongsan barabor, bad kaba iadei samoi bad ki juk baroh. Kam long kaba eh ban iohi kumno ba ka pyrthei mynta wat la ka dap da ka jingitynnat bad ki jingiphuh iphieng, wat la ka don ia ka saians bad ka teknoloji bathymmai, wat la ka bun ki mar kiba bha bad kiba pahuh hai, ka dang wad sa wad ia ka jingshisha, ka jingieid bad ka jingkmen. Lah ban shem ia kine baroh tang ha U Krist bad ha ka lynti jingim jong U.

Hato nga bakla haba nga kyntu ia phi, ki samla Katholik, ba ka long ka bynta jong ka kamram jong phi ha ka pyrthei bad ka Balang ban pynpaw ia ka jingmut bashisha jong ka jingim haba ka jingiashun

iapen, ka jingkyntait bein ne ka jingkhwan shimet ka jan pyniap op ia ka? haba iakynduh ia ki jingeh bad ki problem kiba jwat, bun ngut ki briew ki sa khalah noh ia ka jingbahkhlieh jong ki da kaba phet sha ki kam kai, ki droks, ka jingialeh pynphlei snam bad kiwei pat ki jingleh kiba tohmet. Hynrei mynta ka sngi, nga tyrwa ha phi ba phin jied ia ka jingieid kaba long pyrshah ia katei ka jingphet rieh sha ki kam bymman. Lada phi pdiang hun dashisha ia ka jingied jong u Krist, kata kan sa ialam ia phi sha u Blei. Ka lah ban long ka jingkhot sha ka jinglong Lyngdoh ne riewniam, ne ha kaba shakri kyrpang ia ki hynmen ki para: khamiam eh ia kito kiba duk ki ba kyrduh, kiba sngewmarwei, kiba shahiehbein, kito kiba shah iuh roit ha ki hok briew jong ki, ne kito ki bym ioh ia kiei kiba ki donkam manla ka sngi. La phi long eiei ha ka jingim, to ai ba ka jingim, jong phi kan shat phalang da ka jingieit jong u Krist. Ha kiei kiei kiba phi leh, kynmawba u Krist u khot ia phi, ha kano ma ka rukom phi dei ban dem shakri ha ka jingieid: Ka jingieid ia u Blei bad ka jingieid ia ki paramarjan marpa jong phi.

Mynta, to ngin ia phai biang sha ka jingiathuhkhana shaphang uta u samla ha ka Kospel. Ngi iohi ba u la iohsngew ia ka jingkhot — "Bud ia nga" — hynrei "U la leit phai da ka jingsngewsih, namarba u long uba riewspah".

Ka jingsngewsih jong uta u samla ka pynpyrkhat ia ngi. Ngi lah ban sngew ba ka jingbuh ka jingdon jingem

ba ki spah ki phew jong kane ka pyrthei ki lah ban pynsuk ia ngi. Ngi iohi ba na ka bynta uta u samla ka spah ka la long ka diengpynkiang kaba khangiad khanglynti ia u ban bud ia u Jisu. Um shym la long uba la khreh ban ong Hooid ia u Jisu; bad Em ialade, ban ong Hooid ia ka jingieid bad ban ym kyntait ia ka jingbahkhlieh.

Ka jingieid kaba shisha ka long kaba dawa. Ka jingkyntu jong nga kan ym long kaba pura lada 'ngam ong ha phi ia kata. Namar dei U Jisu U Jisu jong ngi dalade hi — uba la ong "Phi long ki lok jong nga lada phi leh ia kaei kaba nga hukum ia phi" (Ioan 15: 14). Ka jingieid ka dawa ia ka jingpyrshang kaba thikna bad ka jingangnud bashimet ia ka mon jong u Blei. Kata ka mut ba ngi dei ban don ia ka disiplin bad ban long kiba la kloi ban tyrwa ialade, hynrei ka mut ruh ban ioh ia ka Jingkmen jong ka jingdap pura ka long briew manbriew.

Ko Samla samhoi baieid: Wat tieng wat rieh ban leh bad ban trei da ka jinghok khlem lamler; wat tieng ia ka jingshisha. Da ka jingiarap jong u Krist, bad lyngba ka jingdawai, phi lah ban jubab ia kane ka jingkhot, ban ialeh pyrshah ia ki jingpynshoi, ban ieng pyrshah ia kino kino ki buit sianti jong ka pyrthei. Plie wang ia ki dohnud jong phi ha u Krist ba la thoh ha ki Kospel — ha ka jingieid, ka jingshisha bad ka jingkmen jong u. Wat phai dien da ka jingsngewsih

Bad, kum ka kyntien khatduh ia phi baroh, Nga ong ia kane ha ka kyrteng jong u Krist; "Ale bud ia nga!"

Bud ia u Krist! Maphi kiba dang pynkhreh ban ia poikha poiman.

Bud ia u Krist! Phi kiba dang samla.
Bud ia u Krist! Maphi ki bapang, maphi kiba shitom ha ka jingkhrew jingkhriap.

Phi kiba donkam ia ka jingpynkoit, kiba donkam ia ka jingieid, Kiba donkam paralok — Bud ia u Krist!

(La sot, lyngkot na ka jingkren u Pope John Paul ha Boston, USA, 1979).

VI. WAT SNGAP IA KI SUR KIBA KREN DA KA KTIEN KA THYLLIEJ KA JINGIASHUN IA PEN KA JINGKWAH KPUT, BAD KA JINGLEHSNIEW.

Nga kyrpad ia phi ki samla samhoi kiba la ngop ha ki seng kiba wad - phlei-snam. Nga kyrpad ia phi, daka jingieid kaba nga don ia phi, da ka jingshaniah baroh kaba nga don ha ki samla samhoi: Wat sngap ia ki sur kiba kren da ka ktien ka thylliej ka jingiashun iapen, ka jingwad kput bad ka lehsniew iano iano. Wat bud ia kino kino ki nongialam kiba hikai ia phi ia ki lad ban pyniap briew. Ieid ia ka jingim, burom ia ka jingim, ka jingim jong phi ne jong kiwei ki ar. Tyrwa mon ialade ha kaba shakri ia ka jingim, ym ban wanlam ia ka jingiap. Wat tharai ba ka jingpyniap bad ka jingleh ban pynduh ka pynpaw ia ka jingshlur bashisha jong phi. Ka jingshlur kaba shisha ka long ban trei na ka bynta ka jingsuk. Ka bor kaba shisha ka paw tyngkreiñ ha ka jingiasynrop lang jong phi bad kiwei pat ki samla samhoi ha kaba pyrshang ban tei ia ka Imlang sahlang kaba suk, kaba longbriew bad kaba shynna da ki hok Kristan, lyngba ki lad jong ka jingsuk. Ka jing wad Phlei - snam ka long ka nongshun kaba pyrshah ia ka jinglehhok. Dei tang ka jingsuk kaba lah ban ialam sha ka jinglehhok kaba shisha.

(La sot lyngkot na ka jingkren u Pope John Paul ha Drogheda ha ka 29 tarik u Nailur, 1979).

VII. KA BALANG KABA SAMLA

Nga ai khublei bad nga kyrkhu kyrdoh ia ki Samla samhoi baroh. Nga kynpham ia phi kum u kpa, ko baieit eh jong nga, ba phin bsut ha ka jingim mynsiem bad ka jingim met jong phi kum ki sakhi jong u Krist da kaba pynpaw ia ka jinglong thymmai ka juk jong phi, bad da ka jingsbun bad ka jingkloi lem jong phi ban iarap lem. Dei ma phi kiba pynsamla sah ia ka Balang, wat hadien ar hajar snem. Ka long kaba kongsan ba phin bat rdin ia ka jingshaniah jong phi ha u Krist bad ha ka Kospel jong U, khamtam ha ki khyllipmat kiba phi dei ban shim jingrai bad ki jingtyrwa jong phi ialade, bad ba phin pynlong ia ka ain ban ieid ia kiwei ka ain jingim jong phi.

(La sot lyngkot na ka jingkren jong u Pope
ha Rome 17 tarik u Nailur, 1979)

VIII U SNEM RAKHE BUOM IA KI SAMLA SAMHOI.

Ha une u snem ba ka United Nations Organisation ka la mang kyrpang na ka bynta ki samla samhoi, nga sngewkmen shikatdei eh ban tyrwa ha phi ki samla samhoi ia kane ka khubor jong ka jingsuk. To ai ba ha une u snem, phi ki samla phin pynjylliew shuh shuh ia ka jingangnud jong phi ban trei na ka bynta ka jingsuk bad ka jinghok. Nga duwai phirat ba Phin lah ban tyrpeng ia ki jingbahkhlieh da ka jingshlur bad ba phin 'm sngi ia kata da ka jingshida. Ha kano ma ka lynti kaba phi thmu ban jam, iaid shaphrang da ka jingkyrmen bad jingshaniah : Kyrmen ha ka lashai, ba da ka jingiarap lem jong U Blei, phin lah ban pynwandur bad pynilub bha ia ka : Shaniah ha u Blei uba peit ieid ia phi miet - sngi. Mangi kiba la kham rangbah ngi kwah ban ia san bhah lem bad phi ia kane ka jingangnud. Kito kiba ia samla lang bad phi kin sa ia synrop lem bad phi. Kito kiba bud hadien jong phi kin sa ioh mynsiem na phi katba phi dang thom ban wad ia ka jingshisha, bad da ka jingim kaba ksoh irdin ia ki hok bad ki akor ka longbriew manbriew. Maphi, phi dang san dang plung, bad lang bad phi ka jingsuk ruh ka san ka plung.

Ha kaba pynkut noh ia une u kyrwoh shaphang ka jingsuk, nga kular ba ngan - kynmaw kyrpang ia phi ki samla man ka sngi jong une u snem ba la mang kyrpang na ka bynta jong phi, ba phi long kiba kloi ban trei na ka bynta ka jingsuk khlem tieng khlem reij

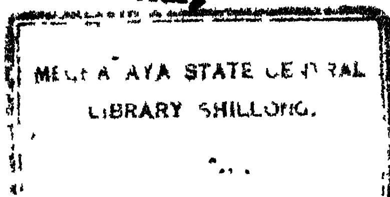
(La sot na ka jingkren u Pope John
Paul II ha ka 8. 12. 84).

IX. KA MARIA KA NONGMUNA

Samla Samhoi baieid !
Peit ia ka Maria !
Ieid ia ka Maria !
Pyrthuhbud ia ka Maria !

Haba phi bud ia Ka, phim lah ban iaid bakla,
Haba phi pan na Ka, phim lah ban duh jingkyrmen,
Haba phi pyrkhat ia Ka, phim lah ban bakla.

La sot lyngkot na ka
(Ka jingkren U Pope John Paul II
ha u Kyllalyngkot 10, 19 tarik, 1979),

IYY-1985

"NGA NGEIT HA KI SAMLA"

(Pope John Paul II)

U Pope John Paul II, u Nongialam ki Katholik kiba don palat ia ka 7 milian ngut ha satlak ka pyrthei, Un wan jngoh ia ka Ri Khasi - Pnar ha u rymphang 4 tarik, 1986.

Kane ka long ka Biography balyngkot shaphang une u RIEW-BLEI, uba la iohmad ia ki jingeh babun; u briew uba la duh noh ia la ka jong ka kmie mynba u dang rit bad ia u kpa ha ka jing long samla.

Marwei, u khunswet, uba shaniah tylli tyllan ha u Blei...

U PASCAL MALNGIANG (26), u samla ba dang pule, u la thoh ia Ki Nongmait Shrah (1983), Wat khum ia u paid jong nga (1983), U Apostol ki Khasi-Pnar (1985), Ban ieid ka pynmong ([illegible]), Ka Mother Teresa (1985) bad kiwei...

Shen yn sa pyllait paidbah noh ia ka Kot [illegible] ba la thoh hi ma u : Jesus Lord, The Healer (Kevin Mayhew Ltd., [illegible]), ka Biography jong ka Indira Gandhi, bad kiwei...